

Landsforeningen
MARTIN A. HANSEN

Nyhedsbrevet nr. 15

NOVEMBER 2017

Det er igen med stor optimisme, hvad angår udbredelsen og formidlingen af Martin A. Hansens forfatterskab, at jeg hermed udsender Nyhedsbrevet.

Gode lokale kræfter i og omkring Strøby, forfatterens hjemsted, arbejder ihærdigt med Digterruten og arealerne omkring de enkelte rutepunkter, og deres indsats, hvor der også arrangeres lokale møder og foredrag, er af stor betydning for Landsforeningens arbejde.

I Landsforeningen ser vi nu frem til 2018 med bogudgivelse og temadage omkring "Martin A. Hansen og Besættelsen".

Siden sidst har vi bl.a. afviklet et vellykket og velbesøgt fødselsdagsarrangement og holdt nogle gode og konstruktive bestyrelsesmøder. God læselyst.

Herfra de bedste ønsker om en fredelig adventstid og en glædelig jul

*Hadsten, november 2017,
Ole Juul*

172: ”Martin A. Hansen og Kristendommen”. Seminar på Emmaus.

Lørdag d.30.september afholdt ”Emmaus”, Haslev i samarbejde med Landsforeningen Martin A. Hansen og Haslev kirke et seminar om ”Martin A. Hansen og Kristendommen”.

Mange havde tilmeldt sig seminaret, der indeholdt tre foredrag af Anders Thyrring Andersen, Ole Juul og Henning Nørhøj.

Det blev endnu en særdeles indholdsrig dag, der bekræftede det gode samarbejde Landsforeningen har med Emmaus.

173: Sidste ”Orm og Tyr” seminar.

Lørdag d.4.november afholdt Landsforeningen sammen med Liselund sit sidste seminar om ”Orm og Tyr”.

Godt 40 interesserede læsere og lyttere var mødt frem på Liselund, hvor Anders Thyrring Andersen, Ole Juul og Henning Nørhøj holdt foredrag. Anders Thyrring Andersen talte om arbejdsfællesskabet omkring ”Orm og Tyr” mellem Martin A. Hansen og Sven Havsteen-Mikkelsen, Ole Juul om opstandelsestanken og –troen i ”Orm og Tyr” og Henning Nørhøj sluttede af med en fortælling om ”Orm og Tyr” i et kirkehistorisk perspektiv.

Det blev et givende seminar, og det blev også begyndelsen til forhåbentlig mange fremtidige seminarer, som Landsforeningen vil arrangere sammen med Liselund, der på mange måder er et særdeles attraktivt sted for Landsforeningen og dens medlemmer.

174: Fødselsdagsfejring 2017.

I år havde vi af forskellige grunde flyttet markeringen af Martin A. Hansens fødselsdag udenfor Strøby. Gode, lokale kræfter havde længe været i gang med at finde et egnet sted på Stevns, forfatterens fødeegn, og valget faldt på Lille Heddinge. Det viste sig at være et rigtig godt valg.

Da fødselsdagen i år faldt på en søndag, begyndte vi med gudstjeneste i Lille Heddinge kirke. I den forbindelse skal der lyde en stor tak til sognepræsten, Eigil Andreasen, og menighedsrådet i Lille Heddinge for fortrinligt samarbejde omkring

tilrettelæggelsen – ikke alene af gudstjenesten, men tillige resten af dagen. Takket være en fyldt kirke og en fremragende organist husker jeg især gudstjenesten for en brusende salmesang og trængsel ved alterbordet. Jeg fik lov at holde søndagens prædiken (se nedenfor), og det var en bekræftelse at prædike for en så lydhør forsamling.

Efter gudstjenesten samledes vi i sognegården ved kirken, som viste sig at være særdeles egnet til det følgende arrangement. Efter en solid frokost med øl og snaps nåede vi frem til eftermiddagens højdepunkt, uddelingen af Martin A. Hansen prisen anno 2017. Jeg havde den store glæde at begrunde og overrække prisen til Gyldendals litterære direktør, Johannes Riis, som kvitterede med en smuk og personlig takketale.

Ind imellem sang vi karskt til fra Højskolesangbogen – og det blev en af de dage i landsforeningens regi, der vil blive husket længe.

Prædiken i Lille Heddinge kirke.

10.s.e.trinitatis. Lukas kap.19, v.41-46

”Da Jesus kom nærmere og så Jerusalem, græd han over den og sagde: ”Vidste blot også du på denne dag, hvad der tjener til din fred. Men nu er det skjult for dine øjne. For der skal komme dage over dig, da dine fjender skal kaste en vold op omkring dig, belejre dig og trænge ind på dig fra alle sider. De skal jævne dig med jorden og dine børn sammen med dig, og de skal ikke lade sten på sten tilbage i dig, fordi du ikke kendte din besøgstid”. Så kom han ind på tempelpladsen, og han gav sig til at jage dem ud, som drev handel dér, og han sagde til dem: ”Der står skrevet: ”Mit hus skal være et bedehus. Men I har gjort det til en røverkule.”

I disse dage og uger er der tilsyneladende ro i Mellemøsten. Ja, tilsyneladende. Men vi ved jo, at der underneden ulmer spændinger, som åbenbart altid vil være der. Spændinger mellem jøder og muslimer, mellem kristne og muslimer, mellem jøder og kristne. Og spørgsmålet er, om der nogensinde bliver en varig fred i denne del af verden, hvor disse tre store verdensomspændende trosretninger har deres oprindelse. Nej, hvem ved, hvad der i den denne del af verden tjener til deres fred. Historisk set er Jerusalem knudepunktet. Det er her de store, gamle helligdomme er. Det er her, turister, godtfolk og pilgrimme valfarter til. Men det er også her, hvor folk chikanerer hinanden og nedgør hinandens tro og helligsteder. Her i Jerusalem. Her, hvor ufreden og hadet åbenbares, dag for dag. Mon nogen ved, hvad der for alvor tjener til freden her.

Det var disse ord, Jesus brugte, da han en dag stod uden for Jerusalem og så ind over byen. Han græd, for han vidste, hvad der derinde i den sydende storby lå gemt af had, af ufred, af religiøs fanatisme. For sådan var det også dengang. Han græd over byen. Han græd over menneskers dårskab. Han græd over fanatismen. Han kom til templet, søgte derind for at finde den fred, som burde være netop dér. Men

hvad fandt han? Han fandt kræmmere, der slog mønt af menigmands tro. Han mødte sekter, der hver for sig mente, at de havde retten på deres side. Han fandt ufred og brændende fanatisme, og han forudsagde Templets ødelæggelse. Og det skete. I år 70 e.Kr. blev Templet brændt ned af den romerske besættelsesmagt, og det er aldrig siden blevet genopbygget.

Ja, og sådan har den religiøse og politiske fanatisme i århundreder vist sig fra sin værste side, og vi lever midt i den. Vi lever hver dag med den terrortrussel, som er blevet en del af den politiske hverdag. Og flere og flere meningsdannere, bloggere, som de også kaldes, taler nu højt og tydeligt om nødvendigheden af at søge tilbage til det nationale, tilbage til kristendommen.

Men det åbne spørgsmål er jo altid, om kristendommen overhovedet kan bidrage til endelig og varig fred. Ja, spørgsmålet er om kristendommen overhovedet kan bruges politisk.

Jesus har selv givet et svar. På et spørgsmål om, hvordan man politisk skulle forholde sig til den romerske besættelsesmagt, der på hans egen tid truede med at udslette den gamle jødiske kultur svarede han: "Giv kejseren, hvad kejserens er og giv Gud, hvad Guds er". Og med det mente han, at bag kejserens verden, som er der som en virkelighed, bag al menneskeskabt fanatisme, dér var der en fred at søge og finde. Ikke en fred fra verden, men en fred til at leve i verden, som den var og er. Og det er den fred, som dette gamle hus står for og bærer videre. Kirken her og den forkyndelse, der lyder herfra, kan aldrig skabe politisk fred hverken herhjemme eller ude i verden. Men den forkyndelse der lyder herfra skænker dig freden til at leve i en ufredelig verden og alligevel fatte håb. Sådan blev det rejst, dette gamle hus. Sådan blev det rejst for med stenens vægt at holde os fast på, hvem vi er. Sådan blev det rejst for med jævne ord at fortælle os, at vores liv ikke er en tilfældig affære kun bestemt ved politiske afgørelser, men at det har en langt dybere mening, og at denne dybe mening gives herfra. Og sådan får vi det at vide i dag og hvilken som helst søndag, vi sætter os herind.

I sin tid blev det rejst som et bedehus. Siden er det af mange blevet stemplet som et kedehus eller som et hus, der er aldeles uden for tiden og tilsyneladende ikke bidrager med noget som helst. Og alligevel kommer vi her, når tilværelsen overrumpler os i glæde og i sorg. Sådan kommer vi her med vore små for at lade dem døbe. Sådan kommer vi her med vore døde for at høre, at heller ikke deres liv var en tilfældig affære, men at også de altid var omvundet af en kærlighed, som ingen politisk magt eller religiøs fanatisme kan true. Og sådan skal vi holde fast ved huset, ved troen, ved den kristne kultur, som er udgået herfra.

Vi skal ikke gøre det, fordi vi dermed kan markere, at vi er bedre end de andre. Nej, vi skal gøre det, fordi det blev givet os som vores grundlag. Vi skal ikke holde fast ved huset, ved troen, fordi vores liv derudenfor af den grund bliver lettere og uden problemer. Nej, vi skal gøre det, fordi vi herinde møder et værn mod alt det, der

derudenfor truer. Og dette værn er paradoksalt nok indeholdt i et kraftigt symbol, korset. I dåben tegnedes korset for dit bryst og din pande, og hermed blev der sagt til dig med ord og tegn, at du er Guds barn. Med dette Kristi kors bedyres det, at du for altid var og er dyrebar, omvundet af Guds kærlighed.

Og det skal være vor tros praksis, at vi så også tør vidne om det. Vi har så forfærdelig travlt med andre, med deres tro og med deres tros praksis. Og de skærpede konflikter mellem kristne og muslimer har afstedkommet, at vi i stedet for at finde freden i vores tro uafsladeligt finder ufreden i de andres tro. Det er aldrig vejen. For så er vi blevet ofre for frygt for de andre i stedet for at være fyldt med glæde over det, som vi fik givet.

Vi skal i den ganske almindelige bøvlede hverdag, som vi kender den, fyldt med politisk ufred, fyldt med frygt og uro, turde bevare den indre glæde og taknemmelighed over, at vi er elskede som dem, vi er. Det skal være vores værn, og her skal vi kende vores besøgelsestid. Et kristenmenneskes besøgelsestid er ikke i tide og utide at proklamere vores kultur som den eneste saliggørende. Nej, et kristenmenneskes besøgelsestid er at vide, hvorfra vi henter trøst og fred til derudenfor at stå ondskaben og ufordrageligheden imod. Det var om noget det, der optog Martin A. Hansen, når han reflekterede over kristendommen og dens fundament. I sin dagbog skrev han: "Vor historie begynder med kristendom, og den dør uden kristendom". Når han siger og skriver sådan, er jeg overbevist om, at han tænker på det store kirkebyggeri, der i den tidlige middelalder skred hen over landet. Det var her, siger han et sted, at landet og folket samledes. Men han havde også sin egen ungdom og sin egen samtid med i refleksionen. Og derfor kæmpede han mod og med kirken, mod og med institutionen, der for ham alt for ofte gjorde Kristus til en slags værneånd for affældige fordomme. Det var disse fordomme, han søgte at rense ud for at nå ind til det inderste, til kernen, til den revolutionære idé, som han anså evangeliet for at være. Men han kunne ikke tænke kristendom uden kirke, og det blev hans sidste storværk "Orm og Tyr" et stærkt vidnesbyrd om. Kristendommen, og den opstandelsestanke, som den unge kirke indpodede i kulturen, blev for Martin A. Hansen et værn mod den hærgende dødsmagt, der hele tiden truer med at tage livet ud af livet. Men han vidste også, at det var og er menneskers pligt at vidne om livskraften, at vidne om håbet, sådan som han selv gjorde det i sine bedste skrifter. Men for derudenfor i kulturen at vidne om det væsentlige, måtte han indenom i kirken for at hente det væsentlige. Når han skrev om de første nordboeres forbundethed med den nye kirke, så skrev han om dig og mig. "Selv må de have kulten, messen, bønnerne, syndsforladelsen, velsignelsen, hvorfra varm kraft når det valne blod. Her står håb, tro og livsglæde op fra det døde". Hvor? Ja, i kirken, i kulten. Her kan hentes den mening, som vi ikke selv magter at bringe. Gaven, som han fik, og som vi andre får med herfra, og opgaven, som vi derudenfor skal løse, har Grundtvig udtrykt temmelig klart. Med gamle ord, ganske vist, så kedelige i forhold til nutidens politiske paroler. Men hånden på hjertet, så ved vi godt, hvad det betyder. Det er det Guds ord, som vi skal holde i ære. Det Guds ord, der "er vor hjælp i nød, vor trøst i liv og død. O Gud, ihvor det

går, lad dog, mens verden står, det i vor æt nedarves". At sikre at det nedarves, det er, hvad der tjener til din og min fred. Tillykke og velsignelse.
Amen.

Prisoverrækkelse til Johannes Riis, Lille Heddinge d.20.august.

Begrundelsestale v/Ole Juul

Det er med stor glæde, at jeg i dag ved festlighederne i forbindelse med Martin A. Hansens 108 års dag begrundet Landsforeningens prisuddeling til en af vore store kulturpersonligheder indenfor den litterære branche. Jeg vil tage udgangspunkt i det litterære miljø i begyndelsen af 50'erne herhjemme.

Det førende litterære tidsskrift er Heretica, der siden, det begyndte at udkomme i 1948, har sat dagsordenen for den litterære debat. Det var Ole Wivel, der under et besøg i Aarhus hos Thorkild Bjørnvig og Bjørn Poulsen, fik ideen til tidsskriftet, som derfor også udkom på Wivels eget forlag. Martin A. Hansen er med udgivelsen af romanerne "Lykkelige Kristoffer" og "Løgneren" og novellesamlingerne "Tornebusken" og "Agerhønen" en af de mest læste skønlitterære forfattere i efterkrigstiden, og med sine essays, kronikker og artikler markerer Martin A. Hansen sig som en af de helt store kulturpersonligheder.

Det var derfor rigtigt set af Ole Wivel, da han - sammen med "Bjørneungerne", Bjørnvig og Bjørn Poulsen kaldet – fandt det af afgørende betydning for forlaget og tidsskriftet, at få Martin A. Hansen med i inderkredsen. Og det skete. De to redigerede selv Heretica i årene 50-51, hvor de fik rettet kursen ind og skabt ny grobund for unge talenter. Forlaget har i disse år god vind i sejlene, og et af de store, ambitiøse udgivelser er Martin A. Hansens storværk "Orm og Tyr" - om trosskiftet i Danmark i den tidlige middelalder med det enorme kirkebyggeri, der fulgte. Martin A. Hansen udgav ellers på Gyldendal, men det var naturligt at udgive "Orm og Tyr" på Wivels Forlag, da bogen, som Anders Thyrring Andersen så rigtigt har påpeget, blev til som et storstilet samarbejde med Martin A. Hansen, Svend Havsteen-Mikkelsen og Ole Wivel. "Orm og Tyr" kom rigtig godt fra land, 1.oplag kom i november 1952 og allerede en måneds tid senere kom 2.oplag – nu med 6500 solgte eksemplarer. Alt tyder på, at det var de gode folk, der var tilknyttet Wivels Forlag omkring Heretica, der styrede debatten og satte dagsordenen.

Da Tage Skou-Hansen og Frank Jæger i 1951 overtager redaktionsarbejdet er Ole Wivel flyttet til Askov, hvor han er blevet lærer på højskolen, og hvor han – udover undervisningen - helliger sig sin digtning og forlagsvirksomheden i København. Men så sker det – for udenforstående pludselig og tilsyneladende ud af ingenting – at Wivels Forlag lukker og Heretica går ind. Hvad var nu det?

Jeg har i et længere kapitel beskrevet det i min bog ”Fortællingen om Martin A. Hansen og Heretica”. Kapitlet har jeg med Tage Skou-Hansens udtalelse kaldt ”Nu gik det lige så godt”. Det korte af det lange er, at Wivels forlags mæcen og dermed den økonomiske garant for Heretica, Knud W. Jensen, har købt aktiemajoriteten i Gyldendal i august 1952. Det var ikke så lidt Knud W. Jensen ofrede af sin formue, tjent på faderens osteeksport. Men inderkredsen vidste, at når først Knud W. Jensen havde fået en idé – og pengene var til det – så handlede han i bogstavelig forstand. Sådan havde han også opkøbt huse til ’kætterne’ fra Aarhus, så de kunne bo trygt og godt nær København og arbejde med det, de var gode til. Digtning og tidsskrift. Men nu køber man ikke uden videre et forlag af Gyldendals størrelse. Der måtte ligge noget under. Og det gjorde der.

Tage Skou-Hansen skriver om det i et erindringsstykke, som han har kaldt ”I højere magters hænder”. Her stiller han det retoriske spørgsmål: ”Men hvad i alverden ville det eventyrlige menneske med den gamle underholdningsfabrik, som havde kasseret vores jævndrende på stribe – Tove Ditlevsen, Morten Nielsen og Ole Sarvig? Med sine tårnhøje driftsudgifter var den tilmed ineffektiv. Hvorfor følte han sig pludselig kaldet til at redde den fra børsspekulanterne”? Og svaret giver Tage Skou-Hansen selv længere nede i artiklen. ”Den egentlige garant var ingen ringere end Martin A. Hansen. En ny forbløffelse at den beskedne store digter med hele almuetraditionen i kroppen tænkte så bevidst og nutidigt i magt”.

Ja, sådan var det – og sådan blev det. Som Martin A. Hansen analyserede den politiske situation i de første efterkrigstidsår, så var det demokratiet, der stod på spil. En garant for demokratiet var bl.a., at de gamle institutioner overlevede og blev styrket med godt lederskab indefra.

I første omgang blev det Ole Wivel, som Martin A. Hansen beordrede hjem fra Askov. Men tænkte han længere? Tænkte han sig selv med ind i dette lederskab, som skulle sikre demokratiet. Vi får det aldrig at vide, for Martin A. Hansen døde ulykkeligtvis et par år senere.

Så længe Wivel sad som direktør, var der sikret en solid forbindelse tilbage til rødderne. Men det skulle vise sig, at der kom ledere på Gyldendal, der mere eller mindre bevidst forsøgte at kappe rødderne over. I alt fald fik kulturradikalismen vind i sejlene med Rifbjerg og ligesindede, og vi skal helt frem til midt-90’erne, før der begyndte at blæse andre vinde på og omkring det store, hæderkronede forlag. Og igen kan man så spørge: Hvad var det lige, der skete tilbage i 90’erne. Ja, der skete det lykkelige for Martin A. Hansens forfatterskab, at der kom et menneske til på Gyldendal, som havde samme sans for traditionen og rødderne og deres betydning for samfundet og demokratiet som Martin A. Hansen selv havde det.

Det skete i og med, at bondesønnen og litteraturmanden Johannes Riis i 1994 blev Gyldendals litterære direktør. Johannes Riis havde siden midt 70’erne været tæt på

ledelsen, bl.a. som leder af "Samlerens Forlag". Nu kom han selv til at sidde for bordenden i det store forlag.

I 1999 blev der for udbredelsen af interessen for Martin A. Hansen sat et markant aftryk, da Gyldendal udgav "Dagbøgerne". "Dagbøger" blev det store vendepunkt for optagetheden af forfatterskabet. Udgivelsen - som blev til i et tæt samarbejde mellem Johannes Riis, Anders Thyrring Andersen og Jørgen Jørgensen - fik stor og positiv omtale overalt, og endte sågar til alles overraskelse på bestsellerlisten! I anledningen af udgivelsen foranstaltede Gyldendal et seminar på Schæffergården, som jeg havde den store glæde at være med til. "Dagbøgerne" fik sine egne "Efterskrifter", som Johannes Riis generøst gik med til at udgive. Dertil kom "Manden fra jorden", en række af Martin A. Hansens væsentligste noveller samlet i ét bind, blandt andre "Bogen", "Høstgildet", "Paradisæblerne" og "Manden fra jorden". Historien med "Dagbøgerne" gentog sig med "Kætterbreve" i 2004, efterfulgt af "PS" i 2005. I den forbindelse har jeg en stor og varm hilsen fra Anders Thyrring Andersen, som er forhindret i at være til stede i dag, men som fremhæver Johannes Riis' kæmpestore betydning for de seneste 20 års øgede opmærksomhed på Martin A. Hansen, og som er meget glad for, at Gyldendal i 2011 udgav "Polspænding", en samling af Thyrring Andersens artikler og essays om Martin A. Hansens forfatterskab. I det hele taget er fremtiden for forfatterskabet med Johannes Riis som ansvarlig direktør aldeles lovende. "Martin A. Hansen og Stevns" står for en snarlig udgivelse, og dertil kommer et bogværk, som Landsforeningen forventer sig meget af. Ved et møde i Aarhus i foråret blev der truffet aftale om udgivelse af samtlige Martin A. Hansen tekster fra de illegale skrifter under besættelsen. Bogen får titlen "Martin A. Hansen og Besættelsen" og vil – udover teksterne – indeholde bidrag fra en halv snes af vore bedste skribenter herhjemme omkring besættelsestiden. Kort sagt: Johannes Riis har stået for en årelang satsning på forfatterskabet. Om rygterne taler sandt, vides ikke. Men der hviskes i krogene, at Johannes Riis var garant for, at Martin A. Hansen i 2004 kom med på uddannelseskanonen, hvilket har betydet alverden for unge menneskers kendskab til forfatterskabet.

I din festtale til Knud Sørensen fra 2008 tager du, Johannes, udgangspunkt i det faktum, at du er fra Mors – og det er der så ikke så meget at gøre ved. Det er et faktum, ja, for dig et grundvilkår. Din tale begynder sådan her: "Der er nogle af os bondesønner og bondedøtre, som aldrig rigtig får revet os fri af vore rødder. Uanset hvor meget vi flytter til den store by, og uanset hvor længe vi bor dér, ja, så får vi aldrig fødderne trukket helt fri af den muld, vi voksede op på, vi bliver ved med at hænge ved den, måske endda hænge i den". Ja, og godt nok for det, Johannes. Da jeg læste det – og resten af talen til en af de forfattere, som også jeg sætter højt – kom jeg i tanke om en passage hos Tage Skou-Hansen. Det er fra "Sidste sommer", den sidste roman i "Historien om det runde bord". Herman er vendt hjem til Jylland fra Argentina, hvor han har levet i adskillige år. Den fædrene gård er ved at blive solgt, så han må hjem og skøtte boet. Han opsøger nu de gamle steder, blandt andet den å, der løber igennem markerne. "Den å kom fra et eller andet sted og havde været igennem andre enge og småbyer. Men den var stadig i forbindelse med

sit udspring og ville aldrig komme fri af det punkt, hvor den var begyndt. Den blev der bare ikke. Og alligevel var det den samme å". Sådan med dig, Johannes. Du kommer aldrig fri af det sted og af den muld, du er vokset op i og på. Du blev der ikke, men du er den, du er. Du er, som Nils Gunder Hansen forleden i Kristeligt Dagblad formulerede det om den store franske filosof Ricoeur, "Tænkeren, der aldrig røg ud af en tangent". Det er i en anmeldelse af Peter Kemps store biografi om Ricoeur, hvor det kommer frem, at "vi er fejlbarlige, uigennemskuelige for os selv, og vi bliver kun til i mødet med kulturelle traditioner. Det er indenfor rammerne af gode og menneskeliggjorte institutioner, at mennesket kan realisere friheden". Sådan tolker jeg din indsats, Johannes.

Ved Gyldendals efterårsreception i 2005 siger du følgende: "Det skulle ikke undre mig, om vi står bedre rustet til at blive klogere på andre, hvis vi har forståelse og respekt for, at noget kan have en særlig betydning for andre, ligesom noget har eller har haft det for os selv, altså hvis vi er bevidste om, hvad vi selv står for i kraft af vores kulturarv og den socialisering, vi har været igennem". Talen slutter med følgende ord: "Verden er ikke kun bestemt af de gældende politiske forhold. Politiken har sit domæne, men den bestemmer langt fra alting. Solen skinner, det regner og blæser, træerne vokser, bølgerne ruller, og der findes en kulturarv, en kulturel og kunstneriske virkelighed, som vi hver især skylder at være med til at holde ved lige og udvikle yderligere".

Det kunne Martin A. Hansen have sagt. Nu blev det så Johannes Riis.

Kære Johannes. På Landsforeningens og på egne vegne vil jeg sige dig tak for, at du i de mange år har gjort dit til at personen Martin A. Hansen og hans forfatterskab blev udbredt og kendt.

Der høstes i disse dage hvede på de fede agre på Mors, ligesom Landsforeningen Martin A. Hansen høster stort udbytte af din mangeårige indsats for forfatterskabet. Det er med stor glæde, at jeg hermed overrækker dig Landsforeningens Martin A. Hansen Pris anno 2017.

Ole Juul

Takketale af Johannes Riis

Da Ole Juul for nogle måneder siden pludselig ringede og fortalte, at jeg var udset til at modtage Martin A. Hansen-Prisen, reagerede jeg med vantrø. Det måtte være hans spøg eller et udslag af sindsforvirring, tænkte jeg. Hvordan i alverden kunne jeg dog komme i betragtning til Martin A. Hansen-Prisen? Men Ole Juul fremturede og fastholdt sit, og langsomt, langsomt, efterhånden som jeg fik tænkt Martin A. Hansen længere og længere ind i den Gyldendal-sammenhæng, hvor han hører hjemme, og hvor han ikke mindst i årene omkring 1950 spillede en afgørende rolle for forlagets videre skæbne, blev min vantrø forvandlet til glæde. Den glæde holder naturligvis endnu, det vil den blive ved med, og jeg vil gerne sige tak for prisen til priskomiteen, tak til Ole for hans pæne ord og tak til Mette Lise og Hans Ole for deres måde at være arvinger på.

”Løgneren” og jeg er jævnaldrende. Vi kom begge to til verden i 1950, og mit navn minder indtil det bedrageriske om navnet på fortælleren i Løgneren; men det er nu ikke derfor, Martin A. Hansen har fulgt mig og har haft betydning for mig gennem alle stadier i mit liv, og det såmænd lige siden jeg var i konfirmationsalderen.

Jeg er vokset op på landet, på en gård på Mors, jeg er vokset op blandt jyske bønder; dem har jeg kendt mange gode eksemplarer af, og jeg var glad for at vokse op på landet, med frisk luft og god plads omkring mig. Men jeg har også fra første færd vidst, at landbruget og jeg ikke var skabt for hinanden, og at vore veje måtte skilles, faktisk jo før, jo bedre. Jeg deltog selvfølgelig i det daglige arbejde på gården, men helst kun i det omfang, jeg ikke kunne undgå det; jeg måtte finde virkeligheden et andet sted. Fra en tidlig alder kom bøgerne og litteraturen til at danne en slags parallelvirkelighed for mig, og da jeg forleden genlæste Martin A. Hansens novelle ”Bogen”, genkaldte jeg mig igen den blanding af fortabelse og eufori, jeg selv kendte til som barn, når jeg igen havde fået fingre i en bog og lejlighed til at fordybe mig i den, den blanding af fortabelse og eufori, man kunne føle dengang, og som heldigvis stadigvæk kan gribe én, når man får fat i en bog, der for alvor tager fat i én. Jeg tror, den første bog af Martin A. Hansen, jeg kom til at eje, var ”Høstgildet”, en tranebog med nogle af hans bedste noveller, udvalgt af Ole Wivel. Det var i august 1965.

Hvordan den kom i min besiddelse, har en forhistorie, og den skal vi lige omkring. Da jeg var tretten-fjorten år, var jeg af en eller anden grund, som jeg aldrig rigtig har forstået, blevet meget optaget af Gustav Wied, den satiriske og misantropiske forfatter fra Roskilde; jeg læste hans romaner, hans noveller, hans satyrspil, hans skuespil, jeg læste alt, hvad jeg kom i nærheden af, af ham, og jeg læste, hvad jeg faldt over om ham, i litteraturhistorier og i aviser og blade. En dag læste jeg en artikel med et interview fra Politiken. Politiken var jo ikke en avis, vi læste på Mors, i hvert fald ikke ude blandt bønderne; nej, interviewet havde jeg fået tilsendt fra min mors kusine Inge, der var røntgensygeplejerske på Rigshospitalets tuberkulosestation og boede i Glostrup. Hun holdt Politiken, og hun samlede udklip til mig, som hun sendte til Mors cirka en gang om måneden. Den interviewede i artiklen var modellen til Lille Ellen i Gustav Wieds enakter ”Skærmydsler”, som jeg selvfølgelig havde læst og syntes vældig godt om. Lille Ellen levede altså stadigvæk, hun levede i bedste velgående. Hun hed Andrea Teglbjærg; hun var nu en ældre dame, godt og vel firs, tror jeg, hun boede i Roskilde, og på en eller anden måde, som jeg ikke kan huske, fandt jeg frem til hendes adresse og skrev til hende. Hun skrev tilbage og inviterede mig til at komme og besøge sig, når jeg skulle til København. Det skulle jeg en gang om året, når jeg inviterede mig selv på en uges besøg hos min fætter Johan og hans kone, Jonna, i Schacksgade, København K, for at få et indblik i storbylivets lyksaligheder, så jeg sagde ja tak til Fru Teglbjærgs invitation og troppede op på Roskilde Station, hvor jeg blev afhentet af Fru Teglbjærg og derefter installeret en nat eller to hos en lidt yngre veninde af Fru Teglbjærg, Frøken Møller, som var læsesalsbibliotekar på Roskilde Bibliotek. Hun blev en god ven, og hende havde jeg kontakt med, lige til hun døde for en halv snes år siden.

Det første besøg i Roskilde faldt så heldigt ud, at Fru Teglbjærg blev inviteret på genvisit på Mors. Mine forældre ville nok godt se, hvad det var, deres femtenårige søn var kommet ud i. Og Fru Teglbjærg kom til Mors, det var den dag, Aksel

Sandemose døde, kan jeg huske; vi havde hørt det i Pressens Radioavis, og det blev noget, man talte meget om på Mors i de dage. Fru Teglbjærg kom til Mors, hun kom med toget til Glyngøre og tog færgen til Nykøbing, og hun tog alle med storm. Hun var en lille, tæt, lidt skruetrygget, meget livfuld og elskelig dame, hun havde haft spansk syge dengang i 1918, og hun havde både paryk og hårnnet med små kulørte glasperler, og hun og min mor kom vældig fint ud af det med hinanden. Og nu er vi nået frem til "Høstgildet": Fru Teglbjærg havde en gave med til mig, og det var netop tranebogsudgaven af "Høstgildet". Jeg har den stadigvæk, jeg har skrevet i den, på titelbladet står der skrevet med fyldepen: "Fået af Fru Teglbjærg. 6.8.1965. Johs. Riis"; og nedenunder er der stemplet "Johs. Riis, "Damgård, Lødderup, Nyk. Mors". Bogen er her, og det er bl.a. i den, jeg nu har genlæst Martin A. Hansens noveller. Gyldendals bøger er meget slidstærke.

Jeg blev straks meget glad for novellerne, købte året efter "Paradisæblerne", det fremragende udvalg, Martin A. Hansen selv foretog til udgivelse i Fremads Folkebibliotek. Det udvalg var foretaget med henblik på et bredere publikum end vanligt, og det er interessant, at det i så høj grad koncentrerer sig om de helt enkle historier, de mindst abstrakte og spekulative, lige præcis dem, jeg selv sætter størst pris på. Jeg vil i det hele taget ikke lægge skjul på, at novellerne er den del af forfatterskabet, jeg sætter højest, de helt enkle, ligefrem fortællende historier, der i traditionen fra Blicher og Johannes V. Jensen fortæller om sind og sted og skæbne blandt mennesker på landet uden at hægte noget op med unødvendigt kunstfærdig ornamentik.

Min dansklærer i realskolen hed Fru Hattesen, og hun var meget begejstret for Martin A. Hansen. Hun forguede ham. Hun havde gået på seminariet i den tid, da Martin A. Hansens stjerne stod højest, hun havde læst alt af ham, hun havde hørt Pouel Kern læse "Løgneren" op i radioen, hun havde taget del i hyldesten af ham og hans indsats, og intet skulle få hende til at vakle i troen. Vi læste nogle af Martin A. Hansens noveller i dansktimerne, og hun fik mig til at læse romanerne, ikke bare "Løgneren", men også både "Lykkelige Kristoffer" og "Jonatans Rejse". Dem havde jeg det lidt sværere med; men jeg læste dem, og jeg diskuterede dem med Fru Hattesen, som lagde alle gode ord ind for dem. Hun blev ved med at prise Martin A. Hansen, og da hun døde, arvede jeg nogle af hendes bøger, bl.a. Martin A. Hansens Mindeudgave i ti bind fra 1961. "Sjette oplag. Ny trykt i 35.000 eksemplarer", står der i kolofonen. Det var tider. Det har været et godt år for Gyldendal.

I gymnasiet læste jeg "Midsommerfesten", som i den grad var en øjenåbner for mig; jeg har altid sagt, at det var den bog, der lærte mig, hvad modernisme er, og det vil jeg gerne stå ved og gentage i dag. "Midsommerfesten" er både morsom og klog og underfundig, og så er den som sagt uovertruffen god at få modernistisk forstand af. Så blev jeg student og begyndte at læse litteraturhistorie på Aarhus Universitet, moderne og sammenlignende litteraturhistorie, som det hed dengang. Det var i 1969, og i det følgende tiår kan man ikke påstå, at Martin A. Hansen var i høj kurs i toneangivende akademiske kredse, ja, man kan næsten sige, at han var i

tvangsmæssig unåde. Han blev skydeskive og syndebuk, han var den, modernisterne og de unge, fremstormende marxister faldt over; han kom til at inkarnere alt, hvad der var gammeldags og ufashionabelt.

Men også i min universitetstid kom Martin A. Hansen til at spille en rolle. Jeg tog magisterkonferens og skrev speciale om Jørgen Nielsens forfatterskab og fandt i den forbindelse ud af, at Martin A. Hansen sammen med Tage Skou-Hansen havde skrevet mest forstandigt og forstående om Jørgen Nielsens forfatterskab. Martin A. Hansen var den, der først havde sans for Jørgen Nielsens radikalitet i forhold til modsætningen mellem tradition og modernitet, måske fordi han så "gammellivet" i et så meget mere positivt lys og skrev op imod Jørgen Nielsens uendeligt mere negative og tunge opfattelse af det.

Og så er vi nået til mit forlagsliv, mit Gyldendal-liv, det livsafsnit, jeg stadigvæk befinder mig i. Også her har Martin A. Hansen fulgt mig. I årene omkring årtusindskiftet kom jeg til at arbejde sammen med Jørgen Jørgensen og ikke mindst Anders Thyrring Andersen om udgivelsen af Martin A. Hansens dagbøger og breve. Der havde været nogle gnidninger og trakasserier forud, der var en i det hele taget lidt rodet og problematisk forhistorie til det samarbejde; men vi fik redet trådene ud, og jeg tænker tilbage på samarbejdet med både Anders og Jørgen med stor glæde og ikke mindst med en anselig stolthed over det resultat, de udgivelser, vi nåede frem til. De har gjort god fyldest for den videre interesse for forfatterskabet og for den videre forskning i forfatterskabet. Vi har dem stadigvæk på lager, og det agter vi at blive ved med.

Næste år udkommer en antologi af nyskrevne essays om Martin A. Hansens syn på besættelsen og hans overvejelser om det velfærdssamfund, der ville følge efter, og som er kommet til at se noget anderledes ud, end han havde forestillet sig. Bogen bliver redigeret af Ole Juul, Jørgen Jørgensen og Anders Thyrring Andersen, der er bidrag af forfattere som David Bugge, Knud Bjarne Gjesing, Per Stig Møller og Peter Øvig Knudsen, og de vil tilsammen tegne et billede af en forfatter, der har noget at sige også om vores tid og vores land og forudsætningerne for, at Danmark er blevet, som det er.

Som det vil være fremgået: Martin A. Hansen har fulgt mig gennem hele mit liv. Han er nogle årtier ældre end jeg; men han har rod i det samme bondemiljø, som jeg lige akkurat nåede at se de sidste ulmende gløder af; han kender sindet hos de folk, som også jeg har kendt, og han har underholdt mig, han har bevæget mig, han har irriteret mig, når det hele blev for kunstfærdigt og udspekuleret; men hans humor og hans alvor, hans ansvarsfølelse over for både litteratur og folk og nation, hans sanddruhed, hans utrættelige trang til at undersøge og finde ud af den tid, han levede i, med alle dens problemer og dilemmaer og modsætninger, og ikke mindst hans helt eminente evne til at få mennesker i alle samfundslag i tale, har været en kilde til beundring for mig og burde være en inspiration også for vores tid.

Jeg er glad og beæret over at have fået tildelt Martin A. Hansen-Prisen.
Tak.

175: Martin A. Hansens nitten år i Brønshøj

Af Kaare Vissing Andersen

Efter sin lærereksamen på Haslev Seminarium i 1930 fulgte et frustrerende år for den da 21 år gamle Jens Alfred Martin Hansen. Trods en eksamen med udmærkelse var der kun brug for ham til korte vikariater i Køge og Odense samt til sidst på Frederikssundsvejens Skole, nær Brønshøj i København. Mens han virkede på den sidstnævnte skole i foråret 1931, modtog han beskeden om et fast vikariat på Kapelvejens Skole på Nørrebro – heller ikke langt fra Brønshøj og takket være sporvognen linje 5 på Frederikssundsvej og Nørrebrogade let og hurtigt at komme til. Han cyklede dog lige så gerne til og fra sit virke.

Martin A. Hansen, som den unge lærer siden lod sig kalde på forslag af forfatteren Leck Fischer, boede fra og med efteråret 1931 på en række adresser i Brønshøj, der i 1901 som landsby var blevet indlemmet i den da stærkt ekspanderende Københavns Kommune. Der kan nævnes mange gode grunde til, at han valgte Brønshøj: I 1931 havde bydelen endnu bevaret en stor del af det landsbypræg, som han satte så stor pris på, og forbindelsen til de nævnte skoler var god. Men mere afgørende har hans netværk nok været. Med studiegæld og ringe indtjening i 1930/31 måtte han de første år bo hos venner og familie. Og det skete tilfældigvis med en enkelt undtagelse på adresser i Brønshøj: Således anmeldte han fast bopæl på Beldringevej 2, et værelse i en villa, fra den 5. september 1931. Dette værelse fik han gennem sin ven Verner Hansen (siden Holdum), der boede på et andet værelse i villaen. Allerede i november samme år flyttede han til Tølløsevej 12, 1. sal, sammen med Verner, der blev gift den 23. december. Dermed blev Martin pensionær i det nystiftede hjem, hvor han fik kost og logi mod til gengæld at betale hele huslejen. Denne udgift spændte hans økonomi hårdt, hvortil der kom visse gnidninger mellem den unge kone og den løgerende natteravn – man gætter på, at hans klapren på skrivemaskine har generet hendes nattesøvn.

At Martin den 1. september 1932 flytter fra Tølløsevej, skyldes givetvis Verners viv, og at han netop flytter ind i en lejlighed på Godthåbsvej 106, 1. th., på Frederiksberg, skyldes lige så givet en anden kvinde. Adressen lå nemlig ganske nær Duevej, hvor den da 22 år gamle Vera Jensen boede med sine forældre. Og Vera var han blevet dybt forelsket i foråret forinden. De mødte hinanden i marts, om en tur i ”Mosen” et par måneder senere skriver han henrykt i et af sine mest berømte dagbogsnotater (7. maj 1932), og de bliver kærestere allerede den 20. maj. Siden da var Vera hans bedste ven og litterære vejleder.

Det blev dog med en tredje kvinde, han først delte lejlighed. Den 1. september 1933 flyttede han ind hos sin søster Inger på Næsbyholmvej 2, 3. sal, i Brønshøj. Hun gik da på seminarium inde i København. Han påtog sig udgifterne til kost og logi, og hun stod for husholdningen. Ud over sin lærergerning arbejdede han da på sin første roman, "Nu opgiver han", og søgte forgæves at få den udgivet.

Endelig den 1. maj 1935 blev Vera og Martin gift, hvilket skete i Mariendals Kirke, og parret flyttede straks ind i en rummelig kvistlejlighed på Fjenneslevvej 16, 3. sal, Brønshøj. Hvedebrødsdagene blev dog afkortet af, at han allerede den 10. maj måtte ind som soldat i Holbæk, hvorfra han blev hjemsendt den 5. oktober samme år. Dermed opgav han dog ikke at få udgivet sin roman – en god ven arbejdede videre på sagen. Og i august modtog græsenken Vera et brev fra Gyldendal med besked om, at forlaget havde antaget bogen til udgivelse. Ude af sig selv af begejstring kørte hun og hendes mor, Ida Jensen, med taxa til Holbæk Kaserne, hvor de bad vagten om at måtte tale med Martin alias 582. Smilene har helt sikkert været noget skæve hos hans soldaterkammerater, idet sådanne henvendelser fra unge kvinder gerne gjaldt alimentationssager! Den unge forfatter skulle dog blive meget begejstret for sit første "barn", idet "Nu opgiver han" fik flotte anmeldelser af en debutroman at være. Og atter hjemme i kvistlejligheden i Brønshøj tog han fat på fortsættelsen, romanen "Kolonien", der udkom i 1937. De to romaner beskriver ret traditionelt et landsbymiljø, idet der dog især med den første er tale om et dengang ret nyt fænomen, en kollektivroman. Den anden roman kan – især med viden om hans holdningsmæssige udvikling – ses som et opgør med hans tidligere fascination af kommunismen og kollektiv-tanken. Og med arbejdet på sin tredje roman, "Jonatans Rejse", der udkom i 1941, tog han endvidere afstand fra naturalismen. Fra og med 1938 skrev han mere og mere dagbog – på den ene side om glæden ved at arbejde med "Jonatans Rejse" (hans hjerte-barn), på den anden side om besværet med at få stoffet til at makke ret. Men dagbogen fortæller også om andre emner: Ægteparrets store glæde ved Hans-Oles fødsel den 21. marts 1939, skammen over ikke at kæmpe for sit land den 9. april 1940, glæden ved at flytte i hus i sommeren 1940 – på Veras kærlige initiativ så han for alvor kunne få fred til at skrive, men snart også bekymringerne med at skaffe penge til terminen og brændsel under besættelsestiden første uhyggeligt kolde vintre samt overanstrengelsen ved at arbejde som lærer om dagen og forfatter om natten. Dertil kom skuffelsen over de dårlige anmeldelser, som "Jonatans Rejse" fik, hvorfor den heller ikke (i denne omgang) kom i noget nyt oplag. Nok var familiens nye hus, liggende på Skolevængen 21, nær Hovedvængen (siden kaldet Hareskovvej), på den ene side som beskrevet en pestilens. Men på den anden side var det genialt placeret: Det lå ikke ret langt fra Frederikssundsvej, hvorfra han havde let ved at komme til sit arbejde som skolelærer. Og det lå ganske nær den store Utterslev Mose og Kirkemosen, så han og familien var i daglig kontakt med naturen. Og idyllen syntes fuldkommen med Mette-Lises fødsel den 1. marts 1943.

Det store vendepunkt for Martin A. Hansen kom i sommeren 1944. Da gik alt op i en højere enhed – hans enorme flid fik nu held til at drive frustrationerne på flugt.

Han havde da, siden udgivelsen af sin tredje roman arbejde på sin næste, ”Lykkelige Kristoffer”. I begyndelsen af juni henvendte to unge studerende sig til ham på hans bopæl, først Bente Hammerich alene og siden både hun og hendes ven Aksel Heltoft. De ville have ham til at bidrage med artikler og andet til den illegale presse, dels til bogen ”Der brænder en ild”, dels til bladet ”Folk og Frihed”. Det ville han meget gerne, men han måtte først færdiggøre sin fjerde roman – hvilket han dog ikke overholdt helt over for sig selv. Med Den københavnske Folkestrejke i juni-juli 1944 tog begivenhederne nemlig fart og bibragte ham en kolossal inspirationskraft: Siddende ”under jorden”, på 1. sal i en villa på Hvedevej i Brønshøj hos familien Pommer, samlede han en række tråde, som skulle samles til et tov, der trak ham op til berømmelsens højder umiddelbart efter krigens ophør: Han færdigskrev ”Lykkelige Kristoffer”, der udkom med stor succes i februar 1945, han skrev den for modstandskampen så afgørende og inspirerende ”Dialog om drab og ansvar” (til bogen ”Der brænder en ild”) samt artikler og digte til samme bog og til ”Folk og Frihed”. Og han skrev under folkestrejken hektiske dage om tyskernes vold og befolkningens mod i beretningen ”Juli 44”. Dertil vældede ideerne i ham til en lang række noveller og essays, som han kunne trække på i årene efter krigen.

Det enorme arbejdspress havde imidlertid sin pris – fysisk fordi han holdt sig oppe ved alt for megen medicin og psykisk, fordi han med ”sin blodige pen” følte sig skyldig i mindst to unge modstandsfolks død (her dømte den samvittighedsfulde digter sig selv urimeligt hårdt). Af den første årsag var han indlagt for nyresten på Bispebjerg Hospital under frihedsdagene i maj 1945. Af den anden årsag led han med jævne mellemrum efter sin viden derom (den 29. august 1945) frem til sin død. Men efter sin hjemkomst fra hospitalet i sommeren 1945 fik Martin og familien frem til sommeren 1950 fem år, hvor de i hvert fald ikke led nogen økonomisk nød. I de første år gik det endda særdeles godt, blandt andet med en række naboer og venner i Brønshøj, eksempelvis boghandler Calberg. Martin A. Hansen blev for alvor et navn, man regnede med. Hans novellesamlinger solgte i store oplag, og han kom på finansloven. Slidt var han dog, og arbejdsevnen, især hvad fiktion angik, aftog. Han var ofte utilfreds med sig selv, og det kom ind imellem til opgør mellem ægtefællerne. Efter disse bebrejdede han altid sig selv i dagbogen, aldrig sin trofaste kone. Dertil kom, at han var usædvanligt hjælpsom – gennemlæste således utallige manuskripter fra unge, håbefulde forfattere, og kunne dårligt sige nej til at holde foredrag. Med årene følte han sig udnyttet, ja belejret i sit hus i Skolevangen. Dette fremgår ofte såvel af hans dagbøger som af de breve, der i 2004 blev udgivet under titlen ”Kætterbreve”.

Rejser til især Norge bød på kortvarige lindringer, og arbejdet med ”Løgneren” i 1949-1950 foregik for en stor del hos vennen Sigurd Swane i Malergården. Huset i Skolevangen var han blevet grundigt træt af. Om dette hus i tiden 1945-1950 kan man sige, at det i de første år udgjorde et frugtbart centrum – her opsøgte således de unge forfattere Thorkild Bjørnvig, Bjørn Poulsen og Ole Wivel ham med henblik på oprettelsen af tidsskriftet Heretica. Men i de sidste år blev det et fængsel, hvor han blev udsat for ulideligt plagsomme opringninger og besøg. Med hang til

bogstavrim kan man om de fem år sige om huset, at det ændrede sig fra center til celle. Og da familien i 1950 flyttede fra Brønshøj til Lejre var der nærmest tale om en flugt!

I Lejre fik Martin A. Hansen og familien fem år, som kunne have været bedre, hvis hans helbred havde været det. I foråret 1955 var den før så stærke og seje bondekarl og sportsmand så svækket, at han endnu engang blev indlagt på Bispebjerg Hospital, ganske nær Brønshøj, denne gang for at dø.

176: Foredrag v/Ole Juul

Onsdag. d.29.november kl.19.00, Holsted Sognegård v/Næstved
"Martin A. Hansen og Evangeliet"

Onsdag d.25.januar kl.19.30, Thorsager Præstegård
"Opstandelsestanken og -troen i "Orm og Tyr"

Onsdag d.21.februar, Vejlbj Sognegård v/Aarhus kl.19.30
"Håb og livsglæde" Et tema i Martin A. Hansens forfatterskab

177: Facebook

Facebook-gruppen 'Landsforeningen Martin A. Hansen' er et særdeles brugbart medie, når man vil have budskaber ud om Landsforeningen og forfatterskabet. Gruppen, som jeg er administrator af, tæller i dag 225 medlemmer, og der kommer hele tiden nye til.

Hvis du er bruger af FB, er du velkommen til at tilmelde dig gruppen.

Ole Juul

178: Martin A. Hansen og Besættelsen

Som det er Landsforeningens medlemmer bekendt, så har Landsforeningen Martin A. Hansen og forlaget Gyldendal indgået et samarbejde om udgivelsen af et bogværk om Martin A. Hansen og Besættelsen. Bogen forventes at udkomme i august 2018. Jørgen Jørgensen, Hjørring, har netop afsluttet et stort skrive- og redigeringsarbejde, idet han har renskrevet tekster af Martin A. Hansen, som i

perioden 1944-47 blev trykt i det illegale skrift "Folk og Frihed", i "Frit Danmark" og i den illegale antologi "Der brænder en Ild". Dette er nu sendt til Gyldendal.

Jørgen Jørgensen har i den anledning sendt følgende:

"Martin A. Hansen og Besættelsen".

Udgivelsen tæller bidrag til illegale såvel som legale blade og antologier. For "Folk og Frihed"s vedkommende er der med undtagelse af et par digte, tale om en genudgivelse af samtlige af de bidrag Martin A. Hansen skrev i bladet. Udgivelsens anden hoveddel består af bidrag, som diskuterer nogle af de centrale emne- og problemkredse Martin A. Hansen rejser med besættelsestiden som klangbund. Bidragene er skrevet af forfattere og fagfolk inden for historie, teologi, litteratur og politik.

Martin A. Hansens artikel "Det første Aar" er hentet fra "Frit Danmark", der blev grundlagt som illegalt blad under besættelsen og hvis første nummer udkom 22. april 1942. Bladet, som fortsatte efter befrielsen, udkom månedligt og havde Kate Fleron Jacobsen som redaktør. Teksten indgår i udgivelsen "Martin A. Hansen og Besættelsen".

Martin A. Hansen: "Det første Aar".

"Frit Danmark", 3.5.1946.

Om 5. Majs Betydning som historisk Dato er det maaske ikke saa svært at sige noget. Men Dagen er jo foreløbig meget mere end bare en historisk Dato. Den er en stærk, personlig Oplevelse for hver enkelt. Om man bar sig rigtigt ad, kunde den maaske endda blive ved at være noget af det, ogsaa efter at de var døde, som selv havde oplevet den. Men om 5. Maj som Oplevelse er det meget svært at skulle skrive. Forbandet svært, maa man tilmed sige – hvis man ellers er ærlig. Det er akkurat, som der lægger sig en Forbandelse over Ordene, naar man skal begynde. Hvorfor? Er det da ikke en af de store og enestaaende Dage, 5. Maj? Den er stor, nu og fremdeles. Det er netop derfor. Det er svært eller umuligt at udtrykke, hvad den ægte er. Hvad man siger, i den kønneste Mening, bidrager let til at banalisere den.

Vi har det forløbne Aar vist en voksende Dygtighed til at banalisere og plumre Mindedagene. Generationen har faaet flere af dem, alle stærkere end de nærmest foregaaende Slægtled. Der er aandelig Reserve i dem. Der er baade Liv og Død i dem, Glæde og Smerte, lyst og mørkt, Løfte og Krav. De er endnu friske, og de virker paa Folk, meget eller dog noget, paa een Gang i alle. Da er Sindene usædvanlig modtagelige, det er let at bevæge en Forsamling. Ofte er da de Ord mest velkomne, der forløser en blid Rørelse. Det maa siges, at dertil egner Skønsnak og billige Fraser sig tit særlig godt. Der er saa meget Sind at kalde paa, at forlorne Ord synes at faa virkeligt Indhold. Veltalende Mandariner med en ærerig, men lidt

skyggefuld Fortid kan, paahørt i bevæget Andagt, gyde Forløjethed i Højtiden. Selv velmente, oprigtige Ord banaliserer let det hele.

Bagefter kommer det tynde Øl. Mindetalerne. Ord, Ord, Ord og Rørelse.

Det gale er, at Højtid bliver Rørelse. Højtid er en Pagt med det kommende. Derfor er der noget krævende ved Højtid. Rørelsen er som et Taareblændet og dog sødt Farvel til det svundne, der er helt forbi. Ved Hjælp af smukt rørende Taler unddrager man sig Højtidens egen ægte, dybe, strenge Tale.

Hvad disse Dage gemmer, er endnu saa nært. Det kan med dem melde sig i al sin Styrke, ordløst, i Tavshed. I de to Minutters Stilhed kan det komme. Sekunderne kan være næsten uudholdeligt fyldte og stærke. Etisk indtrængende. Pagt, Løfte og Krav. Bliver det da et Øjeblik besværligere at trække Vejret, ved man, hvad Højtid er. Endnu siger Tavsheden det bedst. Talerne er det tynde Øl.

Lad os da heller ikke her forsnakke os om Oplevelsen og den Betydning. Men vist er, at der stadig er mere Ægthed og Værdi i den, end en Skeptiker kunde faa sig til at tro bare ved at høre Hyldesttalerne. Og det er værd at huske paa, hvis man, som det jo falder naturligt 5. Maj, vil forsøge at gøre det forløbne Aars Regnskab op, det første frie Aar. Det vil sikkert mange gøre. Og adskillige kan nok gøre det hurtigt, en, to, tre.

Det første frie Aar er altsaa nu kørt ind i Erfaringens Lade, hvor Hændelserne i den kommende Tid stadig vil være under Behandling i offentlige Debatter, bliver tærsket og rensset, inden de omsider ender i Historiens fintmalende Kværn. Men hvordan var Høsten, hvordan var Aaret? spørges der naturligvis allerede nu. Og der bliver svaret. Meget ringe, langt under rimelige Forventninger, lyder det sikkert fra saare mange. Og en saadan enslydende Vurdering bliver afsagt ud fra vidt forskellige Præmisses og stik modsatte Anskuelser.

Jeg skal ikke forsøge at stille et Regnskab op. Jeg tror ikke, det kan blive paalideligt. Aarets Erfaringer er langtfra tærsket, rensset og vejet færdig. Ejheller er det en afsluttet Periode. I Forholdet mellem politiske og andre uenige Grupper er der rige Muligheder for Skiften Positioner. Aarets Slagne er ikke færdige, de kan blive Vindere siden. De sejrendes Triumf kan vise sig at være illusorisk.

Der er en stærkt følelsesbestemt Tendens til, jeg synes ikke mindst blandt Modstandsbevægelsens Veteraner, at gribe til dystre, pessimistiske Generaliseringer, netop som om dette var en afsluttet Periode. Det bedste tabt. Mælken spildt. Oldermændene de triumferende for Tid og Evighed.

Hvad jeg kunde ønske, er altsaa ikke at faa opstillet Aarets Regnskab, det løber videre, men som tidligere gjort, at faa understreget Værdien af kritisk Undersøgelse,

inden man generaliserer og foretager absolutte Vurderinger af Tilstanden. Det brøler os om Ørene af ulidelige Generaliseringer og rask udskregne Tidsdomme.

At Vurderingerne tit i en usædvanlig Grad er følelsesbestemte, røber denne Art Generaliseringer, der er meget hyppige: Frastødt af et enkelt ydre Træk i Tiden, af en fjendtlig Gruppes Manipulationer skærer man alt over een Kam, Folk har intet lært og intet glemt.

„Vi er i fuld Fart paa Vej tilbage til det gamle,“ lyder en Dom. Og er man først blevet slaaet af denne Tanke, gør den stærkt generaliserende Tendens Resten. Alle Træk tyder paa det. Men her bør man dog analysere. At Folk længes efter og glædes over at faa de gamle gode Varer tilbage, hindrer ikke Fremskridt. Materielt og erhvervsmæssigt maa Førkrigsforholdene for en stor Del genoprettes. De allerfleste og mest paatrængende politiske Opgaver er af samfundsteknisk Art, Genoprettelse. For mange kulturelle Forhold gælder det samme. Hele Samfundsorganismen maa nødvendigvis finde sit normale Leje, Fredens. I dette er ingen Tilbageskridt, kun Fremskridt. Tilbage er da Spørgsmaalet om det indre, Formaalet, Meningen med det hele, den politiske og nationale Moral. Her er det klart, at mange tænker og vurderer akkurat som før Besættelsen. De har ikke villet lære. Mod disse Reaktionære skal der kæmpes. Men de er ikke nye Modstandere, ejheller flere, tværtimod, for faa Aar siden beherskede deres nationale Moral det meste af Befolkningen. Det gør den ikke mere.

At der for dem, der vil lære af og følge vore Oplevelsers strenge, rene Moral og søge at præge Tiden med den, er [der] Modstandere nok og stærke Modstandere, det er klart. Men man kan gøre saa forhastede Vurderinger, at man spilder Kræfter paa at kæmpe mod Vejr møller, mens de virkelige Modstandere lunt skraber til sig. Man kan komme med overdrevent dystre Generaliseringer, der snarere lammer Initiativet, end opflammer det.

En Fare er der ved forhastede, mørke Tidsdomme, den rene, ofte stærkt etisk prægede, fintmærkende Idealisme, der er særligt repræsenteret mellem de unge, et af Tidens dyreste Aktiver, begynder at udskille en beskyttende Skal, Kynismen.

Hensigten med disse Linjer er dog ikke at præke noget falsk Lyssyn. For mig at se er det nærmest et uhyggeligt Fænomen, det mest negative Træk i det forløbne Aar, at der intet politisk Opgør blev med Samarbejdspolitikken. Det betød, at Udrensningen fik saa mange kimæreagtige Træk, og at Frihedsbevægelsens Talsmænd har sat meget Initiativ og mange gode Kræfter til paa en triviell, snart upopulær, opslidende Vagttjeneste ved et Retsopgør, hvor saa mange Tilfælde forstak sig i en politisk Uansvarligheds Taage. Alt dette er skadeligt fremover.

Men Fals slaar sin egen Herre paa Hals, og denne politiske Umoralitet røber ved visse Lejligheder, at den kender sin egen indre Svaghed. Disse Lejligheder er just Mindedagene. Naar ældre, ledende Mænd, der fulgte og hævdede

Samarbejdspolitikken Motiver, skal holde Tale Ansigt til Ansigt med disse tunge, afgørende Begivenheder, gør de dybe Skrabud for den Moral, der var Frihedskampens. Lad være, at disse Taler banaliserer Lejligheden, som næsten alle Taler gør, og lad nogen tvivle nok saa stærkt om deres Oprigtighed, det viser dog, at naar det gælder det egentlige, det væsentlige, det inderste, Moralen, da er Maalestokken sat af dem, der vilde vove Livet for den. Trods Frihedsbevægelsens politiske Nederlag det forløbne Aar, har dens ædlest Værdier overlevet det.

Mindedage er da mere end stemningsrige Pavser. I Tavsheden, Stilheden – naar der altsaa er til at være for Retorer – fornemmes den Lov, der taler vægtigere end alt andet i Dag.

Kommentarer til "Det første Aar".

Ved Danmarks befrielse 5. maj 1945 nød modstandsbevægelsen stor opbakning. Bevægelsen blev hyldet som fortroppen i kampen mod besættelsesmagten og set som garant for den opnåede frihed. Forhåbningerne til modstandsbevægelsens fortsatte rolle og indflydelse i forbindelse med genopbygningen af det danske samfund var følgelig store. Hovedlinjer for fremtidens arbejde efter befrielsen var blevet formuleret i pjecen "Naar Danmark atter er frit", som blev udsendt november 1943 af modstandsbevægelsens koordinerende organ, Danmarks Frihedsråd. Frihedsrådet blev stiftet 16. september 1943, kort efter den danske regerings ophør 29. august 1943. Heri blev det overordnede mål beskrevet som "uførtøvet og uindskrænket" genindførelse af demokrati og gennemførelse af et retsopgør med dem, der havde støttet eller hjulpet den tyske besættelsesmagt. Da Befrielsesregeringen, dannet under hensyntagen til Frihedsrådets krav om en ligelig fordeling mellem modstandsfolk og politikere, tiltrådte 5. maj, blev den derfor mødt med store forventninger til den konkrete udmøntning af de nævnte programpunkter om demokrati og retsopgør.

Hurtigt stod det imidlertid mange klart, at modstandsbevægelsens stærke position i det politiske landskab efter de første måneders tiljubling var for nedadgående. Valget af Vilhelm Buhl som statsminister, der chokerede mange indenfor modstandsbevægelsen på grund af hans tidligere kriminalisering af bevægelsens aktioner (også som statsminister) under besættelsen, og det forhold, at de tunge ministerier blev besat af politikere fra den tidligere samarbejdsregering, gav allerede et signal om hvad der med al sandsynlighed ville ske på den politiske scene: en udvikling fra folkelig vækkelse og bevægelse til parti-politik.

Fra modstandsbevægelsens side blev flere forskellige initiativer søsat for at få etableret en samling af kræfterne med henblik på den politiske og sociale genopbygning. Men modstandsbevægelsens tværpolitiske drøm, der var baseret på erfaringerne fra samarbejdet under besættelsen, og som man håbede på kunne slå bro over kløften, viste sig ikke bæredygtig i fredstid. Partipolitikken overtog fra

begyndelsen af juli føringen og med den blev bevægelsens enhed opsplittet og fragmenteret til fordel for valgkampen op til valget 30. oktober 1945. En medvirkende faktor i dette forløb var den opfattelse, som fra politisk hold blev gjort gældende (en overvejende del af politikerne havde siddet i den tidligere samarbejdsgering) og vandt udbredelse, nemlig at både samarbejdspolitikken og modstandsbevægelsen i bund og grund havde kæmpet for det samme. Sådan set var den af regeringen førte tilpasningspolitik og den intensiverede modstandskamp efter 29. august 1943 altså to sider af samme mønt. Opfattelsen blev afvist af Martin A. Hansen i en række indlæg som pure historieforfalskning. Modsat den af politikerne fremført konsensusopfattelse, måtte forholdet mellem samarbejdspolitikken og modstandsbevægelsen derimod opfattes konfliktuelt, som to forskellige reaktioner på besættelsen. I det store og hele lykkedes det for politikerne at overbevise vælgerne om deres nationale konsensuspunkt. Vel at mærke under højlydte protester fra modstandsbevægelsens repræsentanter. Ved valget synes modstandsbevægelsen således at have udspillet sin politiske rolle. Det betød samtidig at spørgsmålet om retsopgørets hovedidé, opgøret forstået som mulighedsbetingelse for en gennemgribende genopbygning af samfundet, begyndte at smuldre. Ganske vist blev der nedsat en Parlamentarisk Kommission (15. juni 1945) af Folketinget med den opgave at klargøre og placere ansvaret for begivenhederne omkring Danmarks besættelse 9. april 1940 samt ministrenes embedsførelse og rolle under eftergivenheds- og forhandlingspolitikken med besættelsesmagten som grundlag for en mulig Rigsret. Men kommissionens arbejde trak så længe ud, at interessen for opgøret efterhånden blev svækket og ebbede ud. Hertil kom, at tilliden til kommissionens arbejde var lille, da dens medlemmer hovedsagelig bestod af folketingsmedlemmer, som havde siddet i den kritiserede samarbejdsregering (21 ud af kommissionens 23 medlemmer). Retsopgørets praksis forblev uden overordnet ramme, og konsekvensen blev skævheder med hensyn til idømt straf, idet de tidlige og hårde domme med 4 år som mindstestraf kort efter befrielsen blev afsagt over dem, der havde udført ugerninger, mens sager vedrørende de store bagmænd, firmaer og politikere var mere omfattende og derfor trak ud. Da straffen endvidere blev taget op til revision i 1946, hvor Forræderiloven blev mildnet, betød det, at de "store fisk" slap forholdsvis billigere end de først dømte "små fisk", hvis straffe ikke blev berørt af revisionen. Det retsopgør, der var stillet i udsigt angående samarbejdspolitikken, blev forhalet, og da undersøgelsen endelig var afsluttet (først 1956), var konklusionen den, at der intet grundlag var for et større opgør med den første politik under besættelsen. Hos Martin A. Hansen og kredse inden for modstandsbevægelsen slog de store forventninger knyttet til retsopgøret om i dyb skuffelse.

Trods skuffelserne forbundet med den politiske konjunktur og retsopgøret måtte modstandsbevægelsen ifølge Martin A. Hansen undgå at henfalde i opgivelse og selvkredsende sortsyn. Om end bevægelsen havde udspillet sin politiske rolle, var der behov for bevægelsen til at varetage en række fundamentale opgaver, som knyttede sig til udbygningen af demokratiet, kulturen og opbygning af et velfærdssamfund. Den gennemgående grunderfaring fra modstandsarbejdet var

oplevelsen af et tillidsbaseret fællesskab 'i liv og død' på tværs af meninger og politiske anskuelser. En videregivelse af grunderfaringer fra disse år, arven, til eftertiden var magtpåliggende. Og sammenhængende hermed rejstes spørgsmål angående måden disse erfaringer videregives på og antager erindringens form. Mærkedage og højtider hører til her, men altid med fare for at "monumentånden" indfinder sig: at erfaringer fra fællesskabet i liv og død glemmes bag tomme ord og begravnes under døde monumenter. De døde fra frihedskampen, deres valg og kamp må vedvarende indgå som en forpligtende del af den levende historie.

Jørgen Jørgensen

Seminarer:

Landsforeningen har i forbindelse med temaet og bogudgivelsen arrangeret seminarer i 2018 i samarbejde med højskoler og institutioner, og forberedelserne er allerede godt i gang.

17.marts 2018	Hadsten Højskole
21.april 2018	'Liselund', Slagelse
29.september 2018	'Emmaus', Haslev
27.oktober 2018	Middelfart
24.november 2018	Silkeborg Højskole

Der vil til medlemmerne blive udsendt særskilt indbydelse i god tid forud for de ovennævnte seminarer.

179: Nyt fra medlemmerne

FORVENTNINGENS GLÆDE ER ALDRIG DEN MINDSTE.

Ej heller, når tanken eller talen drejer sig om Martin A. Hansen, hans liv og måske fremfor alt det VÆRK han efterlod sig til samtidige og senere generationers glæde. I visse tilfælde dog også til skepsis. Her tænkes især på såkaldte "kulturradikale" og den strømning og tendens i tiden, de repræsenterede, specielt i forhold til det hedengangne tidsskrift "Heretica" og dets afløser "Vindrosen", redaktionelt repræsenteret af bl.a. litteraturfolk som Klaus Rifbjerg (1931 – 2015) og Villy Sørensen (1929 – 2001).

Andre navne kan nævnes i den forbindelse, men lad os nøjes med disse to fremhævede, idet de, om nogle, så sig selv som diametrale modsætninger til Martin A. Hansen, hans tid og især hans forbundethed til den sidste rest af den gamle almuetradition, og den betydning det fik for hans digtning og gerning, som beretter om en tid, der langsomt svandt bort med ham som et af de nærmeste vidner.

Man kan naturligvis også anføre, at enhver tid eller epoke har sine digtere og sine fortolkere, hver på deres præmisser, som skildrere af både det nyligt forgangne og det nyligt ankomne, det til næsten enhver tid "moderne", nye og anderledes, der får sin bekomst enten ved absolut afvisning eller ophøjelse til guddommelige dimensioner.

Enhver tid har sine fordele og/eller ulemper, især for skrivende kunstnere, der går deres egne vegne og taler direkte, ja, måske endnu mere spidsfindigt, indirekte imod tiden.

Forargelsen breder sig som ringe i vandet, så snart noget nyt viser sig, som ikke har fundet gehør tidligere, og som heller ikke synes at ville begejstre nu i mere tidssvarende forklædning.

Vi må her ikke glemme, at Martin A. Hansen var andet og mere end blot en af "gammellivets" skildrere og fortolkere. Han nåede at bevise, at hans kunstneriske formåenhed gik langt videre, end man hidtil havde villet anerkende, bl.a. af hans efterfølgende argeste modstandere. Til eksempel kan der nævnes i alt fald to fortællinger, nemlig "Midsommerfesten" ("Tornebusken", 1946) og "Ventesalen" ("Agerhønen", 1947). Sidstnævnte udgivelse er velsagtens den, der for alvor placerede ham centralt i datidens danske litteratur. Flere eksempler kunne givetvis føjes til, dog et enkelt bør nævnes, nemlig den i omfang lille fortælling / myte, som Martin A. Hansen selv betragtede som sin mest vellykkede, nemlig "Manden fra Jorden", ligeledes fra samlingen "Agerhønen".

"Agerhønen" blev nærmest sammenlignet med Johannes V. Jensens "Himmerlands-historier": - "på højde med - intet mindre" (citat: Emil Frederiksen (1902 – 1992) i Berlingske Tidende), eller lyt til Tom Kristensens (1893 – 1974) ord i "Politiken" (citat: - "Han (M.A.H.) har så stort et talent, at den, der ikke gider læse ham, kompromitterer sig selv). Slige omtaler bekræfter jo sig selv.

Om selve titelfortællingen "Agerhønen" udtalte senere en både moderne, men også visionær digter og kritiker som Poul Borum (1934 – 1996) sig i 1986 (citat: "Meget hos M.A.H. føles i dag forældet og må vente på senere generationers genopdagelse. Men at den elementære billedskabende evne i hans symbolsk / etiske fortællinger, som føltes så ny og chokerende i 40'erne, stadig virker, det viser ikke mindst en enkel og dyb "almanakhistorie" som "Agerhønen").

"Senere generationers genopdagelse" udtrykte Poul Borum sig for 30 år siden, og det har jo absolut vist sig, at holde stik. Dels er Martin A. Hansen blevet "genopdaget" både før og efter stiftelsen af den Landsforening, der nu både bærer og pryder hans navn, og gid at den måtte få en lang, lang levetid også for litteraturens skyld og Martin A. Hansens eftermæle, så hans værk til stadighed udbredes.

Med andre ord at sammenføje følgende: Det er vigtigt at Martin A. Hansen "overlever", som en betydelig beskriver af en svunden tid, men også for fremtiden.

Bo Christensen, medlem af Landsforeningen Martin A. Hansen

180: Nyt fra Anders Thyrring Andersen

Den 19. juni 2017 udkom bogen "Præstegården i Danmark – Kultur og teologi", redigeret af Eberhard Harbsmeier og Niels Thomsen, forlaget Eksistensen, København.

Bogen rummer 16 artikler og handler om en vigtig side af den udvikling i kultur og samfund, som reformationen førte med sig, nemlig præstegården. Præstegården blev ikke kun bolig for præsten, men også ramme for et familieliv, der forventedes at kunne være forbillede i sognet. Med tiden blev præstegårdene tillige åndelige kraftcentre, og præsterne fik ansvar for en række samfundsopgaver. I bogen belyses alt dette fra forskellige vinkler: præstegårdens kulturhistorie, præstebilleder i litteraturen, folks forståelse af præsten m.m. Dertil kommer, at en række artikler handler om præstegårdsteologi. Et særkende for dansk teologi er nemlig den teologi, der er blevet til i præstegårdene tæt forbundet med præsternes virke i kirke og sogn.

Mit bidrag til denne bog bærer titlen "'Gud er et sprog, der har vist sig at kunne bruges'. Om præster i dansk litteratur fra 1940'erne til i dag". Jeg skildrer, hvordan præster er skildret i dansk prosalitteratur fra besættelsestiden til i dag, med nedslag i romaner og noveller af Hans Scherfig, Martin A. Hansen, Tage Skou-Hansen (med et udblik til Jakob Knudsen), Vagn Predbjørn Jensen, Ida Jessen og Jens Smærup Sørensen. Artiklen begynder med en kort redegørelse for Georg Brandes' syn på kristendom og præster for at belyse baggrunden for den lidet flatterende måde, hvorpå kristendom, folkekirke og præster i lange perioder er blevet fremstillet i landets litteratur.

Artiklens konklusion er imidlertid, at i skønlitteraturen fra de senere år er den kritiske afstandtagen på retur til fordel for en engageret og ofte sympatetisk indstillet drøftelse af præster og kristendom i forhold til den moderne virkelighed. Der er blevet lavet to interviews med mig bl.a. på baggrund af denne artikel: "Præsterollen gør comeback i dansk litteratur", af Daniel Øhrstrøm, Kristeligt Dagblad 13.1.2017 og "Det vrimler med præster i dansk fiktion", af Daniel Øhrstrøm, Kristeligt Dagblad 30.9.2017.

Den 1. september 2017 udkom bogen "Vi har altså hinanden – Forfattere om litteratur og velfærd", udgivet af Anders Thyrring Andersen, Anne-Marie Mai og

Peter Simonsen, på Syddansk Universitetsforlag. Bogen er et af resultaterne af et forskningsprojekt ved Syddansk Universitet, kaldet Velfærdsfortællinger.

”Vi har altså hinanden” samler 38 centrale tekster, skrevet 1947-2011 af danske forfattere om velfærdsstaten og om forholdet mellem velfærd, kulturpolitik, kulturdebat og litteratur.

Bogen rummer artikler af bl.a. Ole Sarvig, Martin A. Hansen, Ole Wivel, Thorkild Bjørnvig, Jørgen Gustava Brandt, Tage Skou-Hansen, K.E. Løgstrup, P.G. Lindhardt, Klaus Rifbjerg, Peter Seeberg, Anders Bodelsen, Svend Åge Madsen, Jens Smærup Sørensen, Suzanne Brøgger, Jens Christian Grøndahl og Kirsten Hammann.

”Vi har altså hinanden” vil bl.a. kunne anvendes til at problematisere en række holdninger og myter, der flourer om emnet. Således ikke mindst den påstand, at det var kulturradikale forfattere, der var de første med et positivt syn på velfærdsstaten, medens til gengæld forfatterne omkring tidsskriftet *Heretica* (1948-53) enten var indifferente over for velfærdsstaten eller i opposition til den. Men som det fremgår af bogen, anbefalede allerede i 1947 en af periodens førende forfattere og kulturpersonligheder, den senere redaktør af *Heretica*, Martin A. Hansen, at de kræfter, der kom til syne i befolkningen i form af modstandskampen, nu skulle anvendes på en genoptagelse af 1930’ernes arbejde for politisk velfærd. Og op igennem 1950’erne og 1960’erne var en række af de centrale skikkelser omkring *Heretica* yderst aktive i periodens drøftelse af velfærdsstaten og dybt impliceret i dannelsen af velfærdsstatens kulturelle institutioner. Således Knud W. Jensen, hvis initiativer i et samarbejde med de socialdemokratiske politikere Viggo Kampmann og Julius Bomholt bl.a. førte til oprettelsen af Kulturministeriet i 1964 og Statens Kunstfond i 1964.

”Vi har altså hinanden” kan forhåbentlig fungere som øjenåbner for hidtil oversete forhold. F.eks. at Rindal-debatten i 1965 havde en forgænger. Begrebet ’kulturpause’ blev nemlig introduceret i en grundlovstale i 1962 af socialdemokraten Jens Otto Krag, lige før han tiltrådte som statsminister. I talen gjorde Krag gældende, at i en økonomisk vækstperiode må erhverv og byggeri prioriteres, medens kultur må vente. Denne sag kan ansues som en overset eller måske snarere fortrængt forløber for den i eftertiden langt mere omtalte Rindal-debat. Forholdet mellem velfærdstænkning og kristendom er stærkt omdiskuteret i velfærdsforskningen. ”Vi har altså hinanden” viser, at så vidt forskellige skribenter som Peter P. Rohde og Peter Seeberg tillægger kristendommens fordring om næstekærlighed og de kristent-folkelige bevægelser og vækkelser i 1800-tallet en meget stor betydning for den tankegang, som udmøntes i moderne velfærdsforestillinger. Og bidragene fra K.E. Løgstrup og P.G. Lindhardt bidrog til, at kristendommen blev formuleret som en del af det religiøse, filosofiske og historiske grundlag for moderne velfærdstænkning. Ja, Rohde ser ligefrem i sin artikel fra 1960 kristendommen og socialismen som de to kilder, der har skabt velfærdsstaten.

Dagen før udgivelsen, 31.8., bragte Kristeligt Dagblad en kronik af mig om bogen: "Forfattere om litteratur og velfærd".

Anders Thyrring Andersen

181: MUSEUM MARTIN

Nyhedsbladet tilføres nu i hver udgave en eller to små historier under titlen "Museum Martin" skrevet af hans søn, Hans-Ole Hansen. Hans-Ole arvede i sin tid Vera og Martin A. Hansens bolig i Allerslev ved Lejre købt 1950. Dette hus – døbt "Salum" efter en runeindskrift fra vikingetiden – bebos nu af ham og hans hustru Dorte. Som tidligere valgmenighedspræstegård er der god plads til det "tidernes depot" som mange livsår aflejrer hos udprægede samlernaturer. En lille gruppe ting er bevaret fra Martin A. Hansens liv. Et udvalg af disse ting vil fremover blive præsenteret og - så vidt erindringen rækker - sat ind i lidt videre sammenhænge i digterens liv og virke.

Kikkerten

Martin A. Hansen færdedes til fods, på cykel og senere i bil i den del af Sjælland som har det gamle Lejre som centrum. Ofte i området Voldborg Herred der betyder "sletteboernes herred". Notater i Dagbøger og artiklen "Gudernes Stræde" er fra hans hånd resultater fra disse ture.

Han var derfor i 1953 meget stolt over at have erhvervet sig en fransk flådekikkert med "nattesyn", så han også i vintermørkningen kunne observere naturforhold og fjernere landskabstræk. Jeg husker, at vi straks skulle ud i aftenens vintermørke og prøve dens teknik. Først holdt han en kort forelæsning om kikkertens fortid og beskrev den Atlantens uendelighed, som en flådeofficer engang havde spejdet hen over med denne moderne kikkert. Som fjortenårig dreng, med den forestilling at alt ville komme til syne klart og tydeligt, blev jeg svært skuffet. Men ville ikke sige det til min far for ikke at spolere hans glæde. Senere da jeg arvede kikkerten opdagede jeg, at den forlænger observationsmulighederne med ca. en time i hver ende af natten.

Den store, tunge og gedigne søkikkert var herefter fast inventar i bilen, når min far var på en af de mange (foredrags)rejser landet rundt og i Norge og Sverige, som han nåede at gennemføre. Senere havde jeg den med på både familieture og studierejser så uhandlelig og tung den end er. Godt slidt sank den tilslut ned i "Museum Martin".

Kikkertens specifikation:

Nautilux 10x50. Made in France No 117796

Kikkerten i litteraturen:

Anders Th. Andersen: Dagbøger 1947-55, Bd. 2. København 1999.

Martin A. Hansen: "Gudernes Stræde" i Jul i Roskilde 1954. Roskilde 1954.

Hans-Ole Hansen: "Gensyn med øksen" i Hvad er historie. Haarby 1981.

Hans-Ole Hansen, oktober 2017

182: Filmprojekt

Fra Thor Lodberg har Landsforeningen modtaget en mail, der omhandler et særdeles spændende filmprojekt baseret på Martin A. Hansens novelle "Soldaten og Pigen".

Thor Lodberg, der ansøger Martin A. Hansens arvinger om tilladelse til at bruge nævnte novelle som idégrundlag for en kortfilm, er aspirerende filminstruktør, og i sin ansøgning præciserer han, at et kommende filmprojekt ikke er en direkte filmatisering af novellen, "Soldaten og Pigen", men at novellen fungerer som inspirationskilde for et af novellen uafhængigt og meget personligt filmprojekt. Det er ikke instruktørens hensigt at gengive Martin A. Hansens novelle, kortfilmen

følger ikke novellens handling, ligesom dialogen også er original i forhold til novellen. Det er tematikken og scenens ramme, der er inspireret af novellen, og kortfilmen vil omhandle et møde mellem en ung soldat og genfærdet af en pige ved en mergelgrav. Således indgår den første halvdel af novellen, togscenen, ikke i kortfilmen.

Grunden til, at Thor Lodberg nu søger om tilladelse til at bruge novellen som et slags forlæg, er at den unge instruktør gerne vil have mulighed for at kreditere Martin A. Hansen og vise sit publikum, hvor inspirationen til filmen kommer fra og hermed give andre unge lejlighed til at få kendskab til Martin A. Hansens forfatterskab. Thor Lodberg skriver, at ”personligt føler jeg en stor identifikation med de temaer, som Martin A. Hansen behandler i sit forfatterskab, herunder specielt hans tilgang til livets mening og sindets forvandling. Efter at have læst ”Agerhønen” fæstnede jeg mig ved novellen ”Soldaten og Pigen”, da jeg er særligt interesseret i, hvordan vores gerninger reflekterer og definerer os som mennesker. Novellens tidløse tematik og budskab inspirerede mig til at skabe en kortfilm, der behandler lignende tanker”.

Et på mange måder spændende projekt, som arvingerne er interesseret i at følge.

183: Interview med Guri Vesaas

Daniel Øhrstrøm havde i Kristeligt Dagblad d.21.september i år et interview med Guri Vesaas, datter af den norske forfatter Tarjei Vesaas, som er aktuel, idet hans mesterværk ”Fuglene” nylig er genoversat til dansk og fransk.

Kristeligt Dagblad har givet Landsforeningen tilladelse til at bringe dette læseværdige interview i Nyhedsbrevet.

Guri Vesaas fryder sig over, at faderens mesterværk ”Fuglene” fra 1957 netop er blevet genoversat til både dansk og fransk. Men Tarjei Vesaas havde også et særligt forhold til Danmark gennem Martin A. Hansen, der var hans bedste ven. Kun rigtig gode venner kan nyde tavsheden sammen. Sådan et venskab havde Martin A. Hansen med sin norske forfatterven Tarjei Vesaas, som han besøgte tit i Telemark, hvor Vesaas havde en lille gård i bygden Vinje omgivet af store skove og søer, som det var lige til at trække digte og romaner op af. De to bondesønner var dengang begge blevet beundrede forfattere i hvert sit land, måske de største i samtiden, men bedst havde de det i naturen og i hinandens selskab, husker Tarjei Vesaas’ nu 78-årige datter, Guri Vesaas, der er i Danmark for at markere genudgivelsen af faderens romanklassiker ”Fuglene”: ”Jeg husker tydeligt Martin A. Hansens besøg. Sommetider kom han med sin kone, andre gange alene, men han havde altid et glimt i øjet og sådan en flot solbrændt hud, som jeg beundrede som barn. Jeg husker ham også som en lidt mystisk mand. Men han var uden tvivl min fars bedste ven. De to forfattere kunne sidde i timevis sammen uden at veksle et ord,” siger hun

og smiler: ”Det var egentlig sjovt, for de var begge bondesønner, der havde forladt deres måske strenge fædres erhverv for at skrive netop ord. Men sammen kunne de altså være hemmelighedsfuldt tavse. De forstod nok også hinanden på et ordløst plan, og min far sørgede frygtelig meget, da Martin A. Hansen døde alt for tidligt,” siger Guri Vesaas, der husker, hvordan faderen dengang skrev det lange digt ”Den hemmelige Martin”. Sorgdigtet begynder – oversat fra nynorsk – sådan her: ”Mod nord vendte han gerne foden/ og i glæde gjorde os i stand./ Glade ventede vi hans stærke, lysende øjne/ det øje/ ingen nu skal se mere.”

Digtet slutter med, at Vesaas i sine tanker står lænet over vennens grav: ”Vi bøjer os stumt over Danmarks jord/ for denne stærke Martin./ Sikrere end før sprang den smukke blomst ud i morges/ som af Martins hjerte.” Det er svært at sige, hvem der inspirerede hvem mest. Men begge forfattere hentede et blomstrende sprog i naturen, og Martin A. Hansen havde som sin norske forfatteren Tarjei Vesaas en særlig forkærlighed for fugle. Begge forfatterskaber er derfor som en himmel fuld af fugle. Sneppen spiller for eksempel en hovedrolle i både Martin A. Hansens ”Løgneren” og Tarjei Vesaas’ ”Fuglene”, der netop er genudkommet på både dansk og fransk i anledningen af bogens 60-årsjubilæum.

I den anledning lavede litteraturfestivalen Nord i Helsingør sidste weekend et helt hyldest-arrangement for romanen, som Karl Ove Knausgård for nylig også har kaldt den bedste norske roman nogensinde, mens Jon Fosse har fornyet interessen for Tarjei Vesaas i Frankrig ved at kalde ham for sit eget forfatterskabs fader. Men det var også godt at have Tarjei Vesaas som en rigtig far, husker Guri Vesaas, der faktisk voksede op mellem to store forfattere, idet moderen, Halldis Moren Vesaas, også var forfatter.

”Mine forældre havde beundret hinandens forfatterskaber på afstand, indtil en fælles bekendt introducerede dem. De faldt straks for hinanden, og deres ægteskab var også lykkeligt. Jeg hørte dem aldrig tale om hinanden i andet end kammeratlige toner. Det var ellers min fars plan ikke at gifte sig, for han tog sin forfattergerning meget alvorligt og havde hørt, at ægteskaber altid ødelægger forfatterskaber. Men min mor kunne han altså ikke stå for,” fortæller datteren, som selv er blevet bogforlægger, mens hendes bror først prøvede at undslippe bogverdenen, men senere skrev biografier om både faderen og moderen.” Min mor var en eminent oversætter af fransk dramatik, ligesom hun skrev meget roste digte, men hun var godt klar over, at min fars forfatterskab blev regnet for at være større, så da han pludselig også begyndte at skrive digte, udbrød hun drillende, om hun dog da ikke kunne få lov til at beholde den genre for sig selv. Men mens anmelderne tøvede lidt over min fars første digtsamling, var de enige om, at han havde revolutioneret norsk digtning med sin anden samling, så der var jo ikke meget at gøre for min mor,” siger Guri Vesaas og tilføjer, at moderen til gengæld var og blev den mest udadvendte af de to forfattere. Mens moderen var den fødte taler og aktivt medlem i diverse bestyrelser i byen, holdt faderen sig helst for sig selv. ”Han gik hver dag lange ture i naturen. Og han elskede både at bade og solbade. Begge dele gjorde han gerne

nøgen, så på den måde var han ikke blufærdig, men han følte sig uden for det fine litterære selskab som selvlært digter. For han havde selv ikke de fine fagudtryk for sin egen digtning, og engang sagde han, at han syntes, at hans tunge var som lavet af træ, når han skulle tale i store forsamlinger,” husker hun.

I stedet nød han sin alenetid om morgenen, hvor han gerne stod op klokken fem for at sætte sig til at skrive, inden han gik ned og lavede grød til familien. ”Min far sagde altid til min mor, at hendes forfatterskab var vigtigere end huslige gerninger. Han var dog en mand af sin tid, så det var alligevel hende, der lavede det meste derhjemme, men morgengrøden stod han altid for. For min mor var ikke noget stort morgenmenneske, mens min far fik og sang højt nede i køkkenet for at få min bror og mig op i skole. Han mumlede også, mens han skrev. Som om han smagte på ordene. Han skrev sine bøger i hånden inde fra sit lille kontor, mens vi andre sommetider vågnede til denne mumlen. Det var den mest beroligende lyd i verden,” siger Guri Vesaas, der husker kontoret som en lille hule fuld af papirer og bøger. ”Min mor plejede at sige, at han sad som en mus i en ost og skrev, men han nød det, ligesom han nød naturen. Og han sagde selv, at hovedpersonen Mattis i ’Fuglene’ med visse forbehold kunne læses som et selvportræt, og han så både på Mattis som en ven og en bror,” siger hun og peger på, at Mattis også føler sig klodset i fint selskab, men har en særlig følsomhed over for både sprog og natur, så han faktisk kan tale med fuglene. ”Min far var vældig intuitiv, og det er Mattis også. Og Mattis er jo også en lille poet, selvom nogle betragter ham som en særling. Da han havde udgivet bogen, fik den en meget fin modtagelse, men der var en af min brors skolekammerater, der følte sig truffet og udleveret, fordi han troede, at min far havde skrevet om ham som en særling. Men så måtte min far jo bare svare, at han havde skrevet om sig selv. ”Manden med tungen af træ bliver dog stadig læst højt. For norske skolebørn læser stadig ”Fuglene” på linje med Henrik Ibsens ”Vildanden”, ligesom teaterstykker af Vesaas både er blevet opsat i Frankrig og Sverige de seneste år, mens interesse for Martin A. Hansen også er stigende med flere genudgivelser og analytiske bøger på vej. På den måde taler de to tavse forfattere med deres bøger stadig til moderne mennesker – som blomster fra deres hjerter.

Venskabet mellem de to store nordiske forfattere blev ligeledes bekræftet i de breve, de to skrev til hinanden. Disse breve kan læses i ”Kætterbreve”, udgivet af Anders Thyrring Andersen, Gyldendal 2004.

Ole Juul

184: Nye mødesteder

Bestyrelsen for Landsforeningen Martin A. Hansen har på sit seneste bestyrelsesmøde d. 8. november 2017 besluttet at flytte nogle af de væsentligste møder i Landsforeningens regi. Hidtil har bestyrelsesmøder, generalforsamling og

fødselsfagsfejringen d.20.august været afholdt i Strøby på Stevns. Det har været og er et naturligt mødested al den stund, at forfatterens fødested og –egn er Strøby og Stevns, og de fremtidige bestyrelsesmøder vil også fortsat blive afholdt i 'Kirkeladen' i Strøby, hvilket er naturligt, da de fleste af bestyrelsens medlemmer kommer fra Strøby og Stevns. Derimod vil Landsforeningen for fremtiden lægge generalforsamlingen og fødselsdagsfejringen på lokaliteter i landet, hvor det er lettere at komme til med bil eller tog. Det er endnu ikke besluttet, hvor generalforsamlingen, der som noget nyt afholdes en lørdag, d.14.april 2018, vil blive placeret. Heller ikke placeringen af fødselsdagsfejringen d.20.august 2018 er endelig fastlagt. Men følg med i Landsforeningens meddelelser, hvor det vil fremgå, at vi i bestyrelsen har lyttet til, hvad medlemmer udenfor Stevns har ønsket.

Ole Juul

185: "Dialogens kunstner" af Anders Bay

Fredag d.30. juni i år forsvarede Anders Bay sin PhD-afhandling "Dialogens kunstner – dialog og performativitet hos Martin A. Hansen med særligt henblik på hans ikke-fiktive forfatterskab" ved universitetet i Amsterdam.

Som det udtrykkes i indledningen til afhandlingen er "genstanden for denne afhandling Martin A. Hansens dialogiske adfærd med særligt henblik på hans ikke-fiktive forfatterskab, og afhandlingen skal undersøge og så vidt muligt påvise en tese om at Martin A. Hansens dialogiske eller spørgende metode et det centrale og kendetegnende værktøj, der adskilte ham fra andre af tidens litterære og kulturelle aktører, og som derfor i særlig grad medvirkede til, at han blev en personlighed, der kunne få "Kritikernes uforbeholdne Anerkendelse og Publikums Bevaagenhed", sådan som han blev karakteriseret i det i indledningsvist nævnte avisinterview fra 1946 (JyllandsPosten, 24.marts 1946). Påstanden eller hypotesen i denne afhandling er, at Martin A. Hansen arbejder mere spørgende end besvarende, samt at han netop i kraft af sin spørgende metode træder i kontakt med sit publikum på dialogisk vis. Dertil kommer et aspekt med affinitet til det dialogiske, nemlig at Martin A. Hansen arbejder med en anti-dualisme, der vil forene viden og intuition. Alt sammen med det mål for øje at træde i kontakt med sin læser eller lytter, og i en højere forstand at tilbyde et alternativ til en individualisme, der ikke skal afløses af et fællesskab, men af en individualisme indlejret i et fællesskab".

I afhandlingen stiller Anders Bay sig selv og sin læser det afgørende spørgsmål, hvorfor det blev Martin A. Hansen, der blev den person, hvis alt for tidlige død ifølge Ole Wivel betød, at "Danmark mistede bevidstheden om sig selv". Hvad var dette særlige ved Martin A. Hansen, der gjorde, at han i en sådan grad kunne påvirke læsere og lyttere?

Det, der ifølge Anders Bay gjorde Martin A. Hansen til en så prominent person for sin samtid, var hans performance og arten af den, der var kendetegnet af en særligt undersøgende, spørgende og dialogisk fremgangsmåde.

Denne særlige dialogiske – eller som Anders Bay også kalder sokratiske – fremgangsmåde undersøges i afhandlingen tredelt. Dels i særlig grad i Martin A. Hansens essayistik, med essayet ”Eneren og Massen (1950) som det meste fremtrædende eksempel. Dels dialogiske træk i Martin A. Hansens debutromaner ”Nu opgiver han” (1935) og ”Kolonien” (1936). Sluttelig afdækkes de særligt dialogiske træk i romanen ”Løgneren” (1950).

Afhandlingen peger på vigtigheden af dialogen med læseren og lytteren, som ikke blot kommer til udtryk i essays, men også af tekster af mere auditiv karakter. Her peges på radiomediet, og det påvises i afhandlingen, hvor bevidst Martin A. Hansen var sig om radiomediets muligheder, som han med en lidt tøvende begyndelse med hørespillet ”Konfirmationsklokken” forstod at udnytte til fulde i ”Løgneren”.

Et særligt aspekt af Martin A. Hansen, som den man kan kalde ”dialogisk performer”, bliver nøje undersøgt med baggrund i Martin A. Hansens særlige forhold til skolen. Skolen – eller nærmere skolestuen – viser sig at udgøre det centrale sted, hvor trådende løber sammen: Skole, individ, klasse, samfund samt de ideer og strømninger, som Martin A. Hansen var inspireret af.

Efter endt læsning synes det indlysende, at Martin A. Hansen var en forfatter og kulturpersonlighed, der i handling – mundtligt som skriftligt – søgte og skabte dialog med publikum, som han derved indgik i en ganske særlig symbiose med.

Ole Juul

186: Kjeld Holm, ”Misklang og Samklang” – Træk af erindringens etik.

Ny bog:

Kjeld Holm, ”Misklang og Samklang” – Træk af erindringens etik.
Kristeligt Dagblads Forlag, 2017

Min tidligere biskop og gode ven, Kjeld Holm, har for nylig på Kristeligt Dagblads Forlag udgivet en ny erindringsbog, ”Misklang og Samklang”. Bogen omhandler væsentlige møder i Kjeld Holms lange, virksomme liv, der giver afsæt til refleksioner over det, Kjeld Holm kalder ”erindringens etik”.

Kjeld Holm skriver bl.a. om Tage Skou-Hansen og Martin A. Hansen: ”I et essay om Martin A. Hansen siger Tage Skou-Hansen, at ”erindringen rækker længere bagud end hukommelsen og oplagrede iagttagelser.....Der kommer noget til, som aldrig har været husket. Noget nyt, som ikke er nyt, men noget gammelt, som opstår af glemselen”. Og det siges netop i en reference til Martin A. Hansens studier af de islandske sagaer, der blev skrevet ned, da Island var bankerot, og skrevet for at holde modet oppe hos folk og styrke sammenholdet. For at holde vilkårene ud måtte man af historien lære, at nutiden ikke var uigenkaldelig. Der var engang, hvor alt var anderledes, og disse tider kan komme igen. Og Tage Skou-Hansen fortsætter med at sige, at ”glemmer vi, hvor vi kommer fra...varer det ikke længe, før vi ikke længere véd, hvem vi er. Erindring og historie hører sammen. Uden erindring kan vi ikke fortælle. Uden fortælling bliver vi hjemløse”.

Om nogen holdt Martin A. Hansen fat i fortællingens styrke – netop for at holde fast i erindringen.

Ole Juul